

Політична думка України в період та після Другої світової війни

Підручник, с. 452-611

1. Міжнародна політика у 1940-1980-тих роках та її вплив на політичну думку в Україні. Еволюція політичного режиму в СРСР.
2. Політичні ідеї в Радянській Україні.
3. Дисидентський рух.
4. Політична думка України за межами УРСР.
5. Політична думка в період перебудови.

1. Міжнародна політика та її вплив на політичну думку в Україні.

Еволюція політичного режиму в СРСР

- Геополітичні наслідки Другої світової війни. Розширення геополітичного впливу СРСР. Поява ядерної зброї. «Холодна війна» між СРСР та Заходом
- XX з'їзд КПРС. Десталінізація. Шістдесятництво. Дисидентський рух.
- Кризові явища в економіці СРСР. Спроба економічних реформ (самостійність підприємств, самоокупність) та їх невдача. Зростання за рахунок «нафтодоларів». Технологічне відставання від Заходу. Період «застою»
- Перебудова в СРСР та УРСР, крах радянської моделі соціалізму

2. ПОЛІТИЧНІ ІДЕЇ В СРСР ТА РАДЯНСЬКІЙ УКРАЇНІ

Політичні ідеї керівників СРСР

**МИКИТА ХРУЩОВ
(1906-1982)**
Перший секретар
ЦК КПРС
(1954-1964)
«Про подолання
культу особи і
його наслідків»
(1956)

- Демонтаж культу особи Сталіна
- Реорганізація управління країною. Невдала спроба антибюрократичної реформи та розширення прав регіонів в економіці
- Реорганізація системи управління партією – промислові та сільськогосподарські комітети
- Русифікація

**ЛЕОНІД БРЕЖНЄВ
(1906-1982)**
Генеральний
секретар ЦК КПРС
(1964-1982)
«Ленінським
курсом: промови
і статті» (1970-
1982)

- Концепція ровинутого соціалізму
- Концепція радянського народу
- Переслідування дисидентського руху
- Концепція мирного співіснування держав з різним політичним ладом

**ОЛЕКСІЙ КОСИГІН
(1904-1980)**

Голова Ради Міністрів
СРСР (1964-1980)
**«Избранные речи и
статьи» (1974)**

- Госпрозрахункова реформа

**ЮРІЙ АНДРОПОВ
(1914-1984)**

Генеральний секретар ЦК
КПРС (1982-1984)
**«Вчення Карла Маркса та
деякі питання
соціалістичного
будівництва в СРСР» (1983)**

- Проблема оновлення теорії соціалізму

«Націоналісти» в керівництві КПУ

**ПЕТРО ШЕЛЕСТ
(1908-1996)**

Перший секретар ЦК КПУ (1963-1972)
«Україно наша Радянська» (1970)

- Ідеї українізації, поширення української мови
- Відстоювання економічних інтересів України
- Культурно-історична самобутність України, вихваляння козацтва

**ФЕДІР ОВЧАРЕНКО
(1913-1996)**

Секретар ЦК КПУ з ідеології
«Спогади» (2000)

«Русифікатори» в керівництві КПУ

ВОЛОДИМИР ЩЕРБИЦЬКИЙ
(1918-1990)

Перший секретар ЦК КПУ (1972-1989)
«Міжнародне значення досвіду національних відносин у СРСР» (1974)
«Радянська Україна» (1977)
«Обрані промови і статті» (1978)

ВАЛЕНТИН МАЛАНЧУК
(1928-1984)

Секретар ЦК КПУ з ідеології
«Торжество ленінської національної політики» (1963)
«Дві концепції минулого і сучасного України» (1972)

«Увага вчених повинна бути спрямована не на культивування національної свідомості та національного характеру, а на наукову розробку таких нових соціально-психологічних категорій, як, скажімо, загальнонаціональна гордість радянських людей»

1960 р. – Радянська асоціація політичних наук

**ФЕДІР
БУРЛАЦЬКИЙ
(1927-2014)**
«Політика і
наука» (1965)
«Ленін. Держава.
Політика» (1970)
«Мао Цзе-Дун»
(1976)

**«Загадка і урок Н. Мак'явеллі:
драматургічні, історичні та соціологічні
новели» (1977)**

«Політичні системи сучасності» (1978)

**«Сучасний Левіафан. Нариси
політичної соціології капіталізму»
(1985)**

- Впровадження понять «політична система», «політична культура», «політичний процес», «теорія прийняття рішень», «теорія міжнародних відносин».
- Акцент на політичній динаміці.
- Мораль та політика.

**ГЕОРГІЙ
ШАХНАЗАРОВ
(1924-2001)**
«Соціалізм і
рівність» (1959)
«Соціалістична
демократія» (1972)
«Політика крізь
призму науки»
(1976)

**«Наука про політику
і політика в науці» (1980)**
**«Куди йде людство: критичні
нариси немарксистських
концепцій майбутнього» (1985)**

- Політична практика не охоплена існуючими науками.
- Формальна та фактична соціальна рівність.
- Демократія та її обмеження.
- Футурологія (наука про майбутнє).

**БОРИС БАБІЙ
(1914-1993)**

Голова Українського
відділення
Радянської асоціації
політичних наук
**«Історія держави і
права Української
РСР» (1961)**

**«Україна в період розгорнутого
будівництва комунізму» (т. 3,
1967)**

**«Міжнародна розрядка,
ідеологічна боротьба і політичні
науки» (1977)**

- Розвиток соціалістичної демократії
- Співвідношення суверенітету СРСР та УРСР
- Проблеми українізації державного апарату
- Захист прав інших національностей

**ІВАН КУРАС
(1939-2005)**

Інститут історії
партії
(нині Інститут
політичних та
етнонаціо-
нальних
досліджень)

**«Історія держави і права
Української РСР»**

- Теорія та практика міжнаціональних відносин
- Діяльність політичних партій в період національної революції 1917-1921 рр.

3. ДИСИДЕНТСЬКИЙ РУХ

**АНДРІЙ САХАРОВ
(1921-1989)**

Фізик, розробник атомної та водородної бомб

На засланні у Горькому

«Роздуми про прогрес, мирне співіснування й інтелектуальну свободу» (1968)

- Права людини
- Теорія конвергенції

**ОЛЕКСАНДР СОЛЖЕНИЦІН
(1918-2008)**

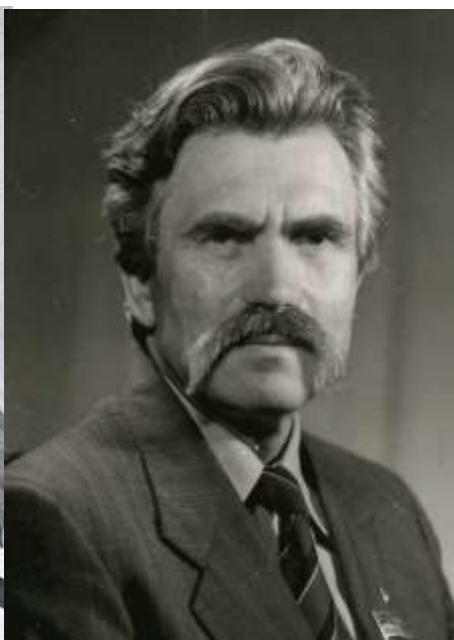
Письменник, емігрант

«Архипелаг ГУЛАГ» (1974)

- Викриття репресивності радянського режиму

ІВАН ДЗЮБА
(1931-2022)
«Інтернаціоналізм чи русифікація»
(1965)

ЛЕВКО ЛУК'ЯНЕНКО
(1928-2018)
«Розширений проект програми УРСС»
(1959)
«Звернення до ООН Українського національно-визвольного руху в справі української самостійності» (1979)

В'ЯЧЕСЛАВ ЧОРНОВІЛ
(1937-1999)
«Саміздат»
«Лихо з розуму»
(1967)

ВАСИЛЬ СТУС
(1938-1985)
«З таборового зошита» (1982)
«Лист до Президії Верховної Ради СРСР» (1976)
«Я обвинувачую»
(1975)

4. ПОЛІТИЧНА ДУМКА УКРАЇНИ ЗА МЕЖАМИ УРСР

Політична думка ОУН після світової війни

III Надзвичайні Великі Збори ОУН (серпень 1943 р.) – «демократизація»

Резолюції «До міжнародної ситуації»; «До внутрішньої ситуації на українських землях»; «Наші цілі»

Програма ОУН (б)

Мета ОУН – «Українська Самостійна Соборна Держава без поміщиків і капіталістів, у системі національних держав інших народів, поборювання імперіалізмів, за справедливе розв'язання національного та соціального питань»

- Соціально-економічна програма : знищення колгоспів; передача землі народів; запровадження національно-державної і громадської власності на надра, фабрики і заводи, національно-державної власності – на банки й велику торгівлю, громадсько-кооперативної – на приватну дрібну торгівлю; встановлення 8-годинного робочого дня, свободи профспілок; безплатна освіта та охорона здоров'я, вільний доступ до вищої освіти; рівність чоловіка і жінки;
- свобода друку, слова, думки, переконань, віри і світогляду, політичних та громадських організацій;
- рівність всіх громадян незалежно від національності;
- українська національна революція.

ПЕТРО ФЕДУН (ПОЛТАВА) (1919-1951)

Керівник Головного осередку пропаганди ОУН (б)
«Концепція Самостійної України і основна тенденція розвитку сучасного світу» (1947)
«Хто такі бандерівці та за що вони борються» (1948)
«За тип організованої демократії в майбутній незалежній українській державі» (1949)
«Чому СРСР повинен бути перебудований на принципі незалежних національних держав» (1950)
«Принцип приватної трудової власності на землю в програмі ОУН» (1951)
«Підготовка Третьої світової війни та завдання українського народу» (1951)

- Український націоналізм як: суспільно-політичний рух; як духовно-світоглядний рух;
- мета націоналізму - не лише політичне, а й соціальне визволення (відсутність експлуатації, безкласове суспільство);
- український націоналістичний рух – революційний рух; насильницькі методи боротьби проти окупантів
- антитоталітарні революції в Європі та Азії. Світ розвивається у напрямі творення національних держав усіх народів («Концепція...»);
 - критика монопартійних систем;
- заборона партій, які керуються не загальнонаціональними, а класовими чи груповими цілями.

ОСИП ДЯКІВ (ГОРНОВИЙ) (1921-1950)

- «Про наш демократизм» (1948)
- «Яка філософія – ідеалістична чи матеріалістична – зобов'язує членів ОУН?» (1949)
- «Наш клич «Воля народам і людині» – найбільш прогресивний клич у світі» (1949)
- «Наше становище до російського народу» (1950).

- Принципи демократизму ОУН: антиімперіалізм (заперечення національного гніту; забезпечення нацменшинам громадянських й національно-культурних прав; безкласове суспільство (відсутність експлуатації; відсутність приватної власності, лише народна); народна влада (належність влади народові, а не класові чи партії; вільні вибори, свободи слова й друку, багатопартійність); воля людини (воля, оперта на пошані людини до праці, на її розумінні загального добра та підпорядкованості всенаціональним обов'язкам, оперта на забезпечення державою демократичних прав і свобод; відсутність офіційної ідеології). («Про наш демократизм»)
- «Російська держава повинна покриватися з етнографічними кордонами російського народу та ...не виходити поза ці межі. З російським народом, який ...не стоїть на становищі імперіалізму, а бореться за знищення своїх імперіалістичних клік, – ...ми прагнемо до найтіснішої співпраці сьогодні і в майбутньому» («Наше становище...»)

**ЛЕВ РЕБЕТ
(1912-1957)**

Один з керівників ОУН. Створив
ОУН(закордонну)

«Держава і нація» (1949)

«Формування української нації» (1951)

«Теорія нації» (1955)

- Основа держави – етнічне ядро (наразі нація).
- Нація – тривка форма людського життя.
 - Ідея народного суверенітету – легітимізація держави.
 - Держава – зовнішня форма нації.
- Національна держава не творить націю, а створює умови для її кристалізації й розвитку.

Ліберальна політична філософія

ІВАН ЛИСЯК-РУДНИЦЬКИЙ (1919-1984)

**«Формування українського народу і нації
(методологічні зауваги)» (1951)**

«Драгоманов як політичний теоретик» (1952)

«Україна між Сходом і Заходом» (1963)

«Радянська Україна з історичної перспективи» (1970)

**«Зауваги до проблеми «історичних» і «неісторичних»
націй» (1981)**

- Індивідуальні свобода та права – найвища цінність.
- Держава – засіб забезпечення прав і свобод громадян.
- Політична свобода дає змогу розвитку не лише індивідів, а й спільнот, зокрема, національних.
- Фази етнічного розвитку: 1) «народ» (етнічна одиниця; стихійність; походження, мова, характер; 2) «нація» (усвідомлення індивідами спільних інтересів втілюється у політичну організацію).
- Співіснування в українській історії двох традицій: західної – соціально-політичної і східної – християнсько-духовної. Відносить українців до неісторичних націй (відсутність держави, нерозвиненість еліти). Але націєтворення може відбуватися знизу догори – через самовизначення народу, піднесення його освіти й культури.
- СРСР – анахронізм. Прогноз: боротьба за владу в державно-партійній верхівці, далі – утворення опозиції.

Закордонні центри політичної думки

- Український соціологічний інститут у Відні
- Український вільний університет у Мюнхені (1945)
- Науково-товариство імені Шевченка у Мюнхені (1946), Парижі (1949), Нью-Йорку (1947)
- Українська вільна академія наук у США та Канаді (1950)
- Світовий конгрес вільних українців (1967)
- Східно-Європейський інститут ім. Липинського у США.

Енциклопедія українознавства у 10 т. (1955-1984; Париж – Нью-Йорк)

5. Політична думка в період перебудови

**МИХАЙЛО
ГОРБАЧОВ
(1931-2022)**

Президент ССРСР
«Перестройка и
новое мышление
для нашей
страны и для
всего мира»
Ідеї економічних,
політичних ре-
форм, відмова від
протистояння з
Заходом

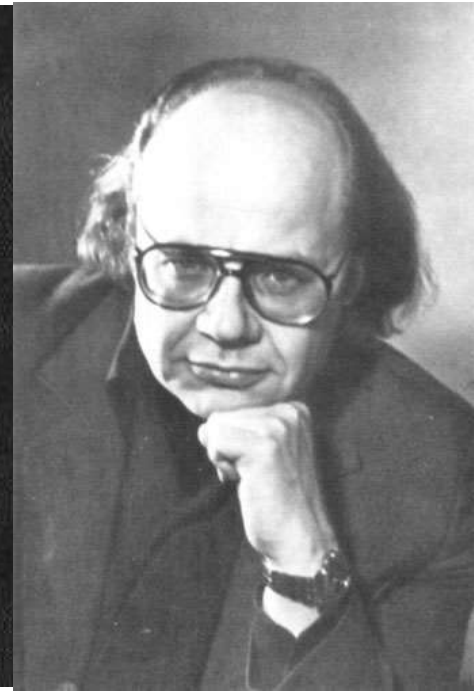
**БОРИС ОЛІЙНИК
(1935-2017)**
«Відступник, або
Два роки в
Кремлі» (1993)

Поєднання
комуністичної та
проукраїнської
позиції

**ОЛЕСЬ ГОНЧАР
(1918-1995)**
«Чим живемо:
на шляхах до
українського
відродження»
(1991)

Еволюція думки від ідей
відродження української
культури до ідей державної
незалежності та антикомунізму

**ІВАН ДРАЧ
(1936-2018)**
«Політика (статті,
доповіді,
виступи,
інтерв'ю)» (1997)